

УДК 37.014.543

О.І. ТУЛАЙ, кандидат економічних наук, доцент,
докторант Тернопільського національного економічного університету

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД СТАЛОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто роль держави у фінансуванні освіти в контексті ідеології сталого людського розвитку. Окреслено переваги розвитку економіки, базованої на знаннях. Проаналізовано сучасний стан державного фінансування освіти в Україні. Визначено його сутність і принципи в умовах формування засад сталого людського розвитку.

Ключові слова: державне фінансування освіти, видатки бюджету, економіка знань, сталий людський розвиток.

*«Якщо ви вважаєте, що освіта це надто дорого,
спробуйте порахувати, скільки коштує невігластво»
Дерек Бок,
президент Гарвардського університету*

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Донедавна вітчизняна освітня модель сповідувала ідеали та потреби техногенного суспільства зі всіма його традиціями і моральними цінностями. Проте ХХІ ст. ознаменувалося новими напрямками розвитку освіти, її орієнтацією, насамперед, на покращання якості життя окремої людини та суспільства загалом. Така зміна концептуального бачення освіти зумовлена необхідністю подолання руйнівного прагматизму техніко-економічного інтересу до природи, культури, особистості та формування суспільства знань, які сьогодні виступають новим джерелом матеріального благополуччя.

Фактично, освіта є рушієм інноваційної економіки та механізмом, який здатний забезпечити відтворення людського потенціалу. Логічно також, що між освітою людини і тривалістю її життя існує стійкий взаємозв'язок. За влучним висловлюванням Т. Боголіб, «система освіти має подвійну часову спрямованість: у минулому

і в майбутньому. В освіті, з одного боку, здійснюється відтворення знань і досвіду, а з іншої – закладається і визначається перспектива майбутньої життєдіяльності як окремої людини, так і всього суспільства в цілому» [1, с. 16]. Тому освіта повинна займати визначне місце у системі державних цінностей. При цьому важливим питанням державної освітньої політики є її доступність, під якою розуміють сукупність обставин (обмежені фізичні можливості, соціальний статус, місце проживання, рівень доходів тощо), що впливають на можливість отримання освітніх послуг конкретними фізичними особами.

Все вищезазначене зумовлює надзвичайну актуальність наукового осмислення та концептуального узагальнення державного фінансування освіти, масштаби та динаміка якого свідчать про рівень готовності суспільства до якісних змін відповідно до цілей сталого людського розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин проблеми. Важливий внесок

у дослідження цієї проблематики зробили К. Астахова, Т. Боголіб, А. Бронська, В. Геєць, Г. Герасименко, О. Грициняк, П. Єщенко, І. Каленюк, Л. Козаренко, О. Комарова, І. Кравець, О. Куклін, А. Маршалл, Ф. Махлуп, О. Неклюєнко, О. Тітар [1–18] та ін. Водночас недостатньо висвітленими залишаються питання державного фінансування освітньої сфери в умовах формування засад сталого людського розвитку.

Метою дослідження є розкриття ролі і значення державного протекціонізму в освітній сфері та проведення аналізу сучасного стану бюджетного фінансування системи освіти в Україні в контексті ідеології сталого людського розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах формування засад сталого людського розвитку процес забезпечення людей вибором щодо оволодіння певними знаннями та вдосконалення професійних якостей потребує значної уваги з боку держави. Дуже часто вважається, що держава як інститут загалом або як сукупність інституціалізованих норм і організацій, зрештою, є втіленням сили волі, тоді як така властивість держави, як «ученість», – результат екзогенних форм її запозичень від людей, які виступають утримувачами й носіями розуму, що має здатність накопичуватися у свідомості і людей, і суспільства загалом, тим самим формуючи суспільну свідомість [6, с. 114]. Вміння та здатність засвоювати та створювати нові знання і технології є важливою складовою людського потенціалу. Саме знання є одним із головних чинників фінансової стабільності держави.

З розвитком ринку економічні взаємовідносини між державою та освітою ускладнилися. У сучасній глобальній економіці держава є активним суб'єктом ринку. Без активної регулюючої ролі держави ринок знищить себе і перетвориться на монополію, яка, у свою чергу, стане загрозою для відтворення нових товарів і послуг, а також для технічного прогресу. Добре відомо, що переважну більшість новинок, які визначають обличчя сучасної економіки, людство отримало завдяки державному замовленню і дер-

жавному плану, а не ринку. Треба усвідомити, що ринок є загрозою для формування суспільства знань, оскільки самі знання він намагається перетворити на товар. Знання мають бути доступними для всіх і кожного, тобто перебувати у суспільній власності [9, с. 17].

Розвиток освітнього потенціалу нації як важливої складової сталого людського розвитку є магістральною місією будь-якої держави. Суспільство зацікавлене у формуванні гармонійно розвинутої особистості, становленні та розвитку індивідуальної і суспільної свідомості. З цих позицій загальний рівень знань як інтелекту особистості, її творчий потенціал, соціальна компетентність являють собою взаємну зацікавленість як з боку суспільства, так і кожного індивіда зокрема. Крім цього, якісно вищий освітній рівень дозволяє іншою мірою задовольняти і зростаючі матеріальні потреби [15, с. 58]. Саме процес постійної освіти суспільства протягом усього людського життя буде сприяти підвищенню рівня розвитку економіки [2, с. 17].

Знання як важливий економічний чинник розглядає більшість економічних теорій. Так, А. Маршалл, визнаючи цінність знання в економіці, справедливо вважав, що вони є найпотужнішим рушієм виробництва [14]. Адже освіта дійсно допомагає вигідно використовувати впродовж усього виробничого процесу цілу низку позитивних факторів. Освічені люди здатні ефективніше використовувати наявний капітал, в результаті чого він стає набагато продуктивнішим. Вони також схильні до винахідництва та активніше підтримують інноваційні процеси на виробництві. Окрім цього, вони передають свій досвід менш освіченим колегам. Таким чином, підвищення рівня освіти стимулює розвиток усіх факторів виробництва. У цьому контексті можна стверджувати про первинність освіти та її пріоритетність для цілей розвитку економіки.

Отже, чим вищий рівень розвитку освіти в країні, тим більшим є її зовнішній позитивний вплив на валовий внутрішній продукт, рівень доходів, зайнятість, безробіття тощо [11, с. 59]. Тому можна ска-

зати, що майбутнє України залежить від рівня освіти її населення. Однак щоб освіта сприяла захисту стратегічних інтересів держави, її розвиток має випереджати у часі розвиток інших складових частин економіки [17, с. 213].

Реформування системи української освіти сьогодні відбувається на фоні європейської інтеграції. Врахування досвіду країн Європейського Союзу та співробітництва з провідними міжнародними організаціями у цьому напрямі сприятиме забезпеченню збереження міжнародного престижу України як країни з високим рівнем освітнього потенціалу.

Таким чином, активна й цілеспрямована політика держави, спрямована на всебічну модернізацію освіти з виділенням необхідних для цього процесу ресурсів та запровадженням ефективних механізмів їх використання, сприятиме входженню нашої держави у світовий освітній простір. Задля вдосконалення правових та організаційних засад розвитку освіти в нашій країні була схвалена «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», метою якої є підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти; забезпечення особистісного розвитку людини із врахуванням її індивідуальних здібностей, потреб на основі навчання протягом життя [19]. При цьому основними функціями держави в освітній сфері залишаються: законодавче визначення суб'єктів та об'єктів освітньої діяльності, а також взаємовідносин між ними; визначення стратегії розвитку освіти з відповідним законодавчим забезпеченням; управління системою освіти й формування відповідної інфраструктури; забезпечення адекватного фінансування освіти усіх типів і рівнів [5, с. 12].

Високий освітній потенціал України є тим привідним механізмом, що допомагає рухатися у напрямку економіки знань. Вперше термін «економіка знань» застосував австрійський та американський економіст Ф. Махлуп у своїй праці «Виробництво і розповсюдження знань в США», яка побачила світ у 1962 р. [16]. Економіка, заснована на знаннях, – це та, яка створює,

розповсюджує та використовує знання для забезпечення свого зростання та конкурентоспроможності. У такій економіці знання збагачують усі галузі, всі сектори та всіх учасників економічних процесів. Водночас вона не лише використовує знання у різноманітній формі, але й створює їх у вигляді наукової та різноманітної високотехнологічної продукції, інновацій, висококваліфікованих послуг, освіти й компетенцій. Ігнорування цього може призвести до того, що Україна буде витіснена з ринку високотехнологічної продукції, що, в свою чергу, гальмуватиме зростання рівня та покращання якості життя населення. Тому поділяємо думку Т. Боголіб, яка зазначає, що вперед прориваються країни, що орієнтуються не на видобуток та переробку корисних копалин, а ті країни, де знання і наукові розробки, інноваційні технології і модернізаційні проекти відіграють головну роль [4, с. 11–12].

Однак, окрім економічного блоку, освіта представлена неекономічним блоком – складною сукупністю елементів духовного, ментального, культурного характеру, що спрямовані на відтворення духовно-ментальної матриці суспільства. Освіта, таким чином, з одного боку, є сферою формування комплексної особистості у всій сукупності її духовних, культурних, ментальних особливостей та з певним набором знань, умінь, навичок, з іншого – засобом відтворення цінностей, спрямованих на формування у членів суспільства загальних уявлень щодо правильних цілей та векторів розвитку людської діяльності. Тобто освіта є сферою комплексного відтворення та розвитку людини і соціально-економічного устрою суспільства [18, с. 10]. У цьому контексті постає нагальна потреба переходу традиційної парадигми освіти до особистісної, яка б орієнтувалася на особистість як найвищу цінність, створювала умови для розвитку її здібностей і творчого потенціалу, сприяла повній особистісній самореалізації [12, с. 29].

Таким чином, система освіти має бути відкритою та реагувати на будь-які соціально-економічні й екологічні змі-

ни. При цьому людина повинна бути не лише носієм знань, а й творчою особистістю, здатною використовувати їх задля забезпечення конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя [13, с. 647]. Оскільки суспільна вигода від освіти є значно вищою від індивідуальної вигоди членів суспільства, фінансування і підтримка освітньої сфери з боку держави є необхідною умовою її подальшого розвитку [8, с. 80]. Відповідно до Конституції України кожна людина має право на освіту. Повна загальна середня освіта у нашій країні є обов'язковою. При цьому держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Водночас громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [20].

Закономірно, що система освіти є результатом безперервного процесу розвитку освітньої діяльності держави протягом тривалого історичного періоду. Вона належить до змішаного, так званого третього (переважно некомерційного) сектора економіки, який у будь-якій країні фінансується здебільшого державою [10, с. 22]. Також зауважимо, що інвестування освіти, з одного боку, є підготовкою покоління до самостійного життя, а з іншого – закладає основи майбутнього суспільства і формує образ людини в перспективі [10, с. 29–30]. Разом з цим подальший розвиток освітніх інвестицій має ґрунтуватися не на простому нарощуванні видатків, а на підвищенні їх ефективності з метою забезпечення належної якості освітніх послуг та можливостей рівного доступу населення до їх отримання впродовж всього життя [7, с. 16].

Основною особливістю сучасної освіти є її трансформація у диференційовану багатоступеневу систему, покликану стимулювати індивідів до неперерв-

ного покращання та вдосконалення своїх знань і навичок. Відповідно до Закону України «Про освіту» система освіти включає навчальні заклади, наукові, науково-методичні і методичні установи, науково-виробничі підприємства, державні і місцеві органи управління освітою та самоврядування в галузі освіти. За своєю структурою вітчизняна освіта складається із дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної освіти, професійно-технічної освіти; вищої освіти, післядипломної освіти та самоосвіти [21].

Повноцінне функціонування сфери освіти, що сприяє еколого-економічному розвитку та суспільному добробуту, передбачає достатній рівень її фінансового забезпечення з боку держави. Ще у 2002 р. в Україні було затверджено Національну доктрину розвитку освіти, у якій фінансування освіти було визначено пріоритетним напрямом видатків бюджетів усіх рівнів. Також у ній зазначено, що його обсяги мають задовольняти потреби особистості й суспільства в якісній освіті, а держава для цього збільшуватиме видатки на освіту до рівня середніх європейських показників [22]. Однак сьогодні у складних економічних умовах на тлі політичної кризи загострилися проблеми, пов'язані зі стабільним та достатнім фінансуванням освітньої сфери, що негативно позначилося на діяльності навчальних закладів.

Разом з тим в останні роки все ж відбулися істотні зміни в законодавчому забезпеченні системи фінансування освіти, основною метою яких було посилення зацікавленості бюджетних установ освіти в покращанні якості надання відповідних послуг та підвищенні ефективності використання наявних фінансових ресурсів.

Так, відповідно до Бюджетного кодексу України [23] з Державного бюджету України здійснюються видатки на:

1) загальну середню освіту (загальноосвітні спеціалізовані школи (школи-інтернати, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати) державної власності згідно з переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України; загальноосвітні школи соціальної реабілітації);

2) професійно-технічну освіту (оплату послуг з підготовки кваліфікованих ро-

бітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних навчальних закладах соціальної реабілітації та адаптації державної власності);

3) вищу освіту (оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах державного замовлення у вищих навчальних закладах державної власності);

4) післядипломну освіту (оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення у навчальних закладах державної власності);

5) позашкільні навчальні заклади та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

6) інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Відповідно, з бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, здійснюються видатки на:

1) дошкільну освіту;

2) загальну середню освіту: загальноосвітні навчальні заклади (загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів, спеціалізовані школи (школи-інтернати), ліцеї (ліцеї-інтернати), гімназії (гімназії-інтернати), колегіуми (колегіуми-інтернати), окрім тих, що фінансуються за рахунок Державного бюджету, бюджету АР Крим та обласних бюджетів); вечірні (змінні) школи); навчально-виховні комплекси «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад»;

3) навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не

менше 70% кількості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідного міста чи району), дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї;

4) інші державні освітні програми;

5) вищу освіту (оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації державної та комунальної власності відповідно до програм соціально-економічного розвитку регіонів);

6) позашкільну освіту.

У свою чергу, з бюджету АР Крим і обласних бюджетів здійснюються видатки на:

1) загальну середню освіту для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів, що фінансуються з бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад);

2) загальну середню освіту: спеціалізовані школи (школи-інтернати) державної власності (крім шкіл, що фінансуються за рахунок Державного бюджету), а також загальноосвітні навчальні заклади: спеціалізовані школи-інтернати, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати, колегіуми-інтернати, якщо не менше 70% від кількості учнів, які здобувають освіту у відпо-

відному загальноосвітньому навчальному закладі, є жителями населених пунктів, розташованих на території АР Крим чи області (крім населеного пункту, де розташований такий заклад);

3) професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних та інших навчальних закладах державної та комунальної власності);

4) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у вищих навчальних закладах комунальної власності, а також на умовах державного замовлення у вищих навчальних закладах державної власності за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України);

5) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

6) позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного, республіканського АР Крим та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми);

7) інші державні освітні програми.

Основним джерелом фінансування закладів освіти державної форми власності є бюджетні кошти (рис. 1).

Як видно з рис. 1 та 2, впродовж останніх десяти років відбулося зростання бюджетних видатків на освіту (з 26,8 до 100,1 млрд грн). Однак це зростання зумовлено, з одного боку, інфляційними процесами, а з іншого – воно не настільки значне, щоб у повному обсязі задовольнити потреби освітніх закладів (установ, підприємств, організацій у фінансових ресурсах).

Якщо оцінювати бюджетне фінансування освіти в Україні у відсотковому відношенні до ВВП (рис. 2), то можна відзначити, що наша держава фінансує освіту на рівні з розвинутими країнами світу. Разом з тим в абсолютному вираженні останні вкладають в освіту значно більше коштів. Тому основні проблеми у цій сфері за досліджуваний період були пов'язані насамперед з недостатнім обсягом коштів, що виділяються з бюджетів різного рівня. У результаті система освіти постала перед необхідністю оптимізації видатків та створенням умов для залучення альтернативних джерел фінансування галузі.

Сучасні зміни освітнього вектора велику відповідальність покладають на органи місцевого самоврядування. Так, Бюджетним

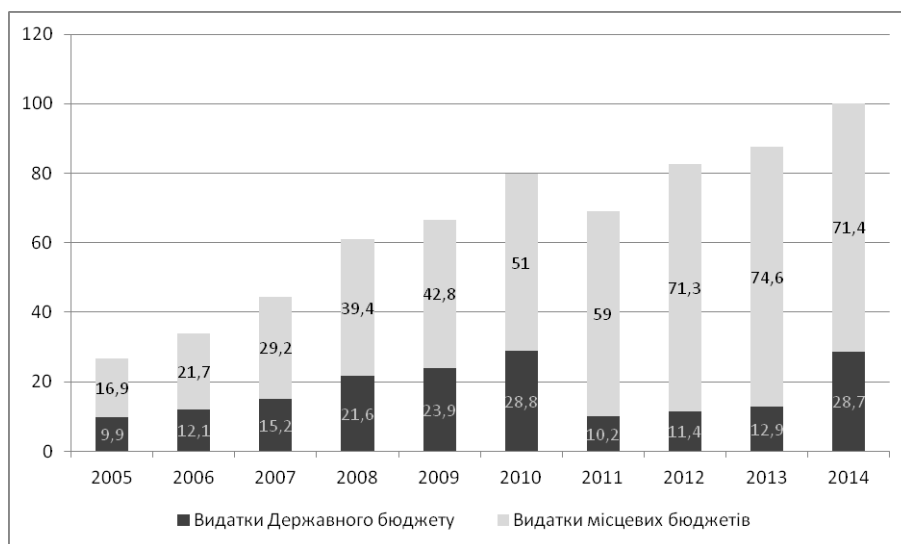

Рис. 1. Динаміка видатків на освіту з державного та місцевих бюджетів в Україні за період 2005–2014 рр., млрд грн (складено за даними [24])

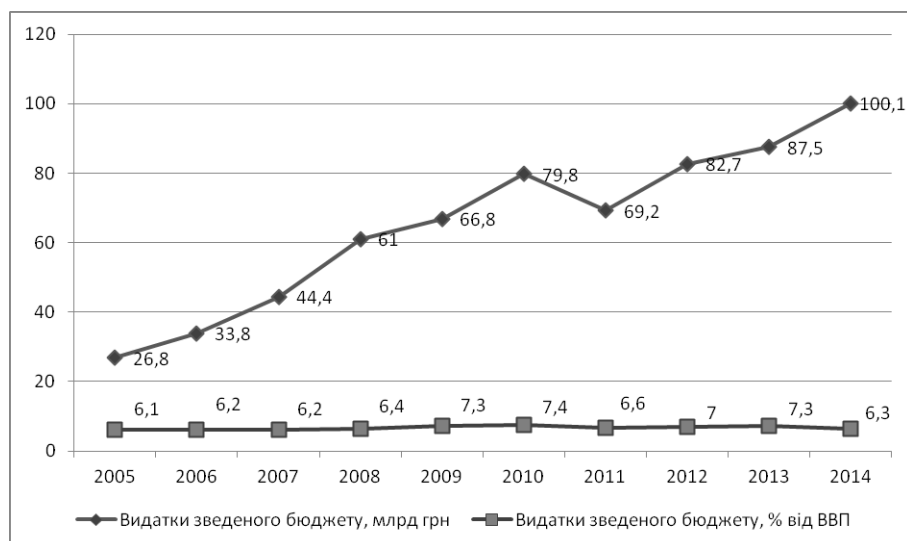

Рис. 2. Динаміка витраток зведеного бюджету на освіту (в абсолютному вираженні та у відсотках до ВВП) в Україні за період 2005–2014 рр. (складено за даними [24; 25])

кодексом встановлено, що у 2015 р. з бюджетів сіл, селищ, міст районного значення можуть здійснюватися витратки на:

- 1) дошкільну освіту;
- 2) утримання навчально-виховних комплексів «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад», за умови, що це заклади I ступеня.

Водночас держава бере на себе відповідальність щодо надання освітніх послуг навчальними закладами та підготовки робітничих кадрів. Так, Бюджетним кодексом передбачено надання місцевим бюджетам нових видів трансфертів – освітньої субвенції та субвенції на підготовку робітничих кадрів, що надходять до обласних бюджетів та розподіляються за відповідною формулою.

У 2015 р. розмір освітньої субвенції складає 43719,4 млн грн [26]. Освітня субвенція спрямовується на оплату поточних витраток таких типів навчальних закладів [23]:

- 1) загальноосвітні навчальні заклади всіх ступенів;
- 2) шкільні відділення навчально-виховних комплексів «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад»;

- 3) спеціалізовані школи (школи-інтернати), включаючи школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів для поглибленої підготовки дітей в галузі науки і мистецтв, фізичної культури і спорту, інших галузях, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою; ліцеї (ліцеї-інтернати); гімназії (гімназії-інтернати); колегіуми (колегіуми-інтернати);

- 4) вечірні (змінні) школи;

- 5) загальноосвітні навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; спеціальні загальноосвітні школи-інтернати; загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки (крім дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей);

- 6) спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційні центри.

У 2015 р. субвенція на підготовку робітничих кадрів становить 5839,1 млн грн [26]. Ця субвенція спрямовується на оплату поточних витраток професійно-технічних та інших навчальних закладів державної та комунальної власності, які надають послуги

ги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення.

У разі забезпечення в повному обсязі потреби у поточних видатках на бюджетний період за рахунок відповідних субвенції та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками зазначених навчальних закладів ці субвенції можуть спрямовуватися на їх капітальні видатки, а також на реалізацію заходів з оптимізації мережі [23].

Основними завданнями органів місцевого самоврядування на сучасному етапі є розширення джерел фінансування освітньої сфери шляхом запровадження організаційно-економічних стимулів для представників місцевого бізнесу, що допомагають закладам освіти; сприяння просуванню глибоких секторальних реформ у цій царині та розвиток економіки знань.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Освіта є важливою сферою суспільного життя, котра впливає на рівень розвитку людського потенціалу. Тому у сучасних умовах освіта повинна бути доступною та адекватною вектору сталого людського розвитку.

Разом з цим освіта – це процес, в якому зацікавлені як люди, так і держава, суспільство загалом. Освіта допомагає реалізовувати власні плани, вдосконалювати вміння, добиватися накреслених цілей. Високий освітній потенціал – це найцінніше надбання країни. Жодна економіка у світі не досягне бажаного розвитку без надійної та ефективної системи освіти. А для того,

щоб мати гідну систему освіти та належним чином підготовлені кадри необхідні значні фінансові вкладення з боку держави. Тобто ми підтримуємо думку, «...що основним джерелом фінансування освітньої сфери повинні залишатися бюджетні кошти...» [3, с. 78]. Адже державний протекціонізм і бюджетне фінансування відіграють вирішальну роль в цій сфері.

Під державним фінансуванням освіти необхідно розуміти процес забезпечення бюджетними коштами витрат на здійснення освітніми закладами (установами, підприємствами організаціями) своєї діяльності на принципах плановості (кошти передбачаються на етапі бюджетного планування); цільового спрямування (використання коштів можливе лише на конкретно визначені цілі та заходи); безповоротності (в одержувачів коштів не виникає зобов'язань щодо їх повернення) та доцільності (раціональне використання бюджетних коштів) відповідно до засад сталого людського розвитку.

Державне фінансування освіти сприяє підвищенню конкурентоспроможності людського потенціалу країни. Незважаючи на складну економічну ситуацію та обмеженість фінансових ресурсів, що виділяються на освітні цілі, в Україні поки зберігається достатньо високий рівень освіченості. Однак в умовах формування засад сталого людського розвитку механізм державного фінансування освіти потребує подальшого вдосконалення, що є перспективою майбутніх досліджень.

Список використаних джерел

1. Боголіб Т.М. Принципи управління вузом: монографія / Т. М. Боголіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. – 204 с.
2. Астахова К.В. Розвиток інститутів освітньої сфери у трансформаційній економіці: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01 / К.В. Астахова; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2007. – 21 с.
3. Боголіб Т.М. Вдосконалення фінансового забезпечення вищої освіти / Т.М. Боголіб // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2006. – № 3. – С. 76–87.
4. Боголіб Т.М. Освітній та науковий фандрайзинг в Україні / Т. М. Боголіб // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна. – 2014. – № 5. – С. 11–17.
5. Бронська А.М. Освіта як інституційний чинник інноваційного розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01 / А.М. Бронська; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2010. – 20 с.

6. Геєць В. Модернізація в системі «суспільство – держава – економіка» / В. Геєць // Журнал європейської економіки. – 2014. – Т. 13. – № 2. – С. 111–124.
7. Герасименко Г.В. Інвестиції в освіту як напрям управління якістю людських ресурсів в Україні / Г.В. Герасименко // Вісник національного технічного університету «ХПІ». – 2010. – Вип. 5. – С. 12–17.
8. Грициняк О.І. Про роль бюджету у фінансуванні освіти і науки в Україні / О.І.Грициняк//Вісник Одеського національного університету. Економіка. –2013. –Т. 18, Вип. 1 (1). – С. 79–82.
9. Єщенко П.С. Світу потрібен новий вектор розвитку: від bubbleeconomics – до економіки людини / П.С. Єщенко // Економіка України. – 2014. – № 6. – С. 4–22.
10. Каленюк І.С. Розвиток вищої освіти та економіка знань: монографія / І.С. Каленюк, О.В. Куклін. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
11. Козаренко Л.В. Соціально-економічна нормаль як індикатор внутрішньої ефективності освітньої сфери України / Л.В. Козаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С. 58–62.
12. Комарова О.А. Пріоритетні напрямки удосконалення державної освітньої політики / О.А. Комарова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – Вип. 20 (1). – С. 28–34.
13. Кравець І.М. Роль компетенцій у розвитку та оцінюванні людського потенціалу [Електронний ресурс] / І.М. Кравець // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. – С. 646–649. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/134.pdf>
14. Маршалл А. Принципы экономической науки [Електронний ресурс / А. Маршалл // М.: Прогресс, 1993. – Режим доступу: http://www.gumfak.ru/econom_html/marshall/marsh28.shtml.
15. Матвіїв М.Я. Маркетинг знань: методологічний та організаційний аспекти: монографія / М.Я. Матвіїв. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 448 с.
16. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States (1962) [Електронний ресурс] / Fritz Machlup. – Princeton, New Jersey. – Princeton University Press. – Режим доступу: <https://archive.org/details/productiondistri00mach>
17. Неклюєнко О. В. Аналітичні аспекти засад фінансування освіти / О.В. Неклюєнко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2010. – № 2. – С. 212–217.
18. Тітар О.О. Освіта як фактор економічного розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01 / О.О. Тітар; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2009. – 16 с.
19. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/page>
20. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
21. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 р. № 1060 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
22. Національна доктрина розвитку освіти від 17.04.2002 р. № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
23. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
24. Звітність про виконання бюджетів / Веб-сторінка Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>
25. Основні показники соціально-економічного розвитку України / Веб-сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

26. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» від 28.12.2014 р. № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80-90>.

References

1. Boholib, T. M. (2004). *Pryntsypy upravlinnia vuzom* [Principles of Higher Education Institutions Administration]. Kyiv, Znannia Publ., 204 p.
2. Astakhova K. V. (2007). *Rozvytok institutiv osvithnoi sfery u transformatsiinii ekonomitsi* [The Development of institutions of educational sphere in transformational economy], Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv, V.N. Karazin Kharkiv National University, 21 p.
3. Boholib T. M. (2006). *Vdoskonalennia finansovoho zabezpechennia vyshchoi osvity* [Improving of the financial maintenance of higher education], *Visnyk Ternopilskoho derzhavnoho ekonomichnoho universytetu* [Bulletin of the Ternopil National Economic University], no. 3, pp. 76-87.
4. Boholib T. M. (2014). *Osvitnii ta naukovyii fandraizynh v Ukraini* [Educational and scientific fundraising in Ukraine]. *Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu* [Proc. of the Donetsk National Technical University.], no. 5, pp. 11-17.
5. Bronska A. M. (2010). *Osvita yak institutsiynyi chynnnyk innovatsiinoho rozvytku* [Education as an institutional factor for innovative development], Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, 20 p.
6. Heiets V. (2014). *Modernizatsiia v systemi "suspilstvo - derzhava - ekonomika"* [Modernization in the system "society - state - economy"]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky* [Journal of European Economy], vol. 13, no. 2, pp. 111-124.
7. Herasymenko H. V. (2010). *Investytsii v osvitu yak napriam upravlinnia yakistiu liudskyykh resursiv v Ukraini* [Investment in education as the direction of human resources quality management in Ukraine]. *Visnyk natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI»* [Bulletin of the National Technical University "KPI"], issue 5, pp. 12-17.
8. Hrytsyniak O. I. (2013). *Pro rol biudzhetu u finansuvanni osvity i nauky v Ukraini* [The role of the budget in the financing of education and science in Ukraine]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomika* [Bulletin of the Odessa National University. Economy], vol. 18, issue 1 (1), pp. 79-82.
9. Yeshchenko P. S. (2014). *Svitu potriben novyi vektor rozvytku: vid bubble economics – do ekonomiky liudyny* [The world needs a new vector of development: from bubble economics – to human economics]. *Ekonomika Ukrainy* [Economy of Ukraine], no. 6, pp. 4-22.
10. Kaleniuk I. S., Kuklin. O. V. (2012). *Rozvytok vyshchoi osvity ta ekonomika znan* [The development of higher education and knowledge economy], Kyiv, Znannia Publ., p. 343.
11. Kozarenko L. V. (2009). *Sotsialno-ekonomichna normal yak indyikator vnutrishnioi efektyvnosti osvithnoi sfery Ukrainy* [Social and economic normal as an indicator of internal efficiency of educational sphere in Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Vital problems of the economy], no. 7, pp 58-62.
12. Komarova O. A. (2011) *Priorytetni napriamky udoskonalennia derzhavnoi osvithnoi polityky* [Priority directions of national education policy improving]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky* [Proc. of the Kirovohrad National Technical University. Economics], issue 20 (1), pp. 28-34.
13. Kravets I. M. (2015). *Rol kompetentsii u rozvytku ta otsiniuvanni liudskoho potentsialu* [The role of competence in the development and evaluation of human potential]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky* [Global and national economic problems], issue 3, pp. 646-649. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/134.pdf> (Accessed 5 September 2015).
14. Marshall A. (1993). *Pryntsypy ekonomicheskoi nauky* [Principles of economy science] Moscow, Progress Publ. Available at: http://www.gumfak.ru/econom_html/marshall/marsh28.shtml. (Accessed 5 September 2015).

15. Matviiv M. Ya. (2007). *Marketynh znan: metodolohichni ta orhanizatsiyni aspekty* [Marketing of Knowledge: methodological and organizational aspects]. Ternopil, Economy Opinion Publ., 448 p.

16. Machlup F. (1962). The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Available at: <https://archive.org/details/productiondistri00mach> (Accessed 5 September 2015).

17. Nekliuienko O. V. (2010) *Analitychni aspekty zasad finansuvannia osvity* [Analytical aspects of education funding principles]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu "Ukraina"* [Proc. of Khmelnytsky Social Technologies Institute of the University "Ukraine"], no. 2, pp. 212-217.

18. Titar O. O. (2009). *Osvita yak faktor ekonomichnoho rozvytku* [Education as a Factor of Economic Development]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv, V.N. Karazin Kharkiv National University, 16 p.

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013). National Strategy for Development of Education in Ukraine until 2021, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/page> (Accessed 5 September 2015).

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014). The Constitution of Ukraine dated 28.06.1996, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 11 September 2015).

21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015). The Law of Ukraine "On education", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (Accessed 5 September 2015).

22. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The National Doctrine of Education Development from 17.04.2002, № 347/2002, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (Accessed 5 September 2015).

23. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015). The Budget Code of Ukraine dated 08.07.2010, available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 5 September 2015).

24. State Treasury Service of Ukraine (2015). Reporting on budget execution, available at: <http://treasury.gov.ua> (Accessed 5 September 2015).

25. State Statistics Service of Ukraine (2015). Basic indicators of social and economic development of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 5 September 2015).

26. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015). The Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2015", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80-19> (Accessed 11 September 2015).

Рассмотрена роль государства в финансировании системы образования в контексте идеологии устойчивого человеческого развития. Определены преимущества развития экономики, основанной на знаниях. Проанализировано современное состояние государственного финансирования образовательной сферы Украины. Определены его сущность и принципы в условиях формирования основ устойчивого человеческого развития.

Ключевые слова: государственное финансирование образования, расходы бюджета, экономика знаний, устойчивое человеческое развитие.

The article deals with the role of a state in financing of education in the context of sustainable human development ideology. The work presents the advantages of the development of economy based on knowledge. The author analyses modern conditions of state financing of education in Ukraine. The article determines its core and principles under formation conditions of sustainable human development principles.

Key words: state financing of education, budget expenditures, economy of knowledge, sustainable human development.

Одержано 22.09.2015.